

İSLAM HUKUKUNDA FAILİN AMACININ CEZAYA ETKİSİ¹

Suat ERDOĞAN*

Öz

Bu çalışmada failin amacı ile cezanın niteliği arasındaki ilişki konu edilmektedir. Faili suça iten saikler ve cezanın niteliği konusundaki düşüncelere yer verilmekte, İslam hukukundaki cezalar ile failin suç işlerken güttüğü amaç arasındaki ilişkinin varlığı değerlendirme konusu yapılmaktadır. Kur'an ve Sünnet'te ayrıntılı olarak açıklanan, kasten adam öldürme, zina, iffete iftira, hırsızlık (serika), terör (hırâbe), sarhoşluk verici maddeleri kullanma ve dinden dönme (irtidad) suçları karşılığında öngörülen cezalar, failin amacı penceresinden ele alınmakta, insan fitratı ve suç olgusu ile cezalar arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Failin amacının hesaba katılmasının cezaların caydırıcılığına katkısı üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Sünnet, Hukuk, Suç, Ceza, Failin Amacı

THE EFFECT OF OFFENDER'S INTENTION TO PUNISHMENT IN ISLAMIC LAW

Abstract

This work aims to assess the relation between the intention of offender and the type of punishment. It handles the motives behind different offenses and the approaches regarding punishment type. It also evaluates the existence of any relation between the punishments in Islamic Law and the intentions of offender. Punishment against crimes that are explained in detail by Quran and Sunnah such as murder, adultery, aspersion against chastity, consuming intoxicants, crimes against public order, and apostasy are handled from the perspective of the purpose of perpetrator. The relation between human nature and the concept of crime with punishments are analyzed. The effects of the purpose of perpetrator on the deterrence of punishments are examined.

Keywords: Quran, Sunnah, Crime, Law, Punishment, Intention

Giriş

Suç ve ceza olgusunun insanların topluluklar hâlinde yaşamaya başlamalarına kadar uzanan tarihî bir geçmişe sahip olduğu konusunda genel bir kanaat hâkimdir. Konuya ilk insan Âdem ve Havva'nın (a.s.) Allah tarafından konulan yasağı ihlal etmeleri ve suçlarının karşılığında cezalandırılmaları,² çocukları Habil-Kabil kıssası³ penceresinden bakıldığında suç-ceza kavramlarının daha gerilere giden tarihî derinliğinin olduğunu söylemek mümkündür.

Âdem ve Havva'nın (a.s.) seçkin kişiliklerine rağmen suç işlemiş olmaları, insan fitratındaki suça eğilim konusunda yeterli bilgi vermektedir. Konuyla ilgili olarak İtalyan ceza hukukçusu Cesare Beccaria, (1738/1794) suçlar nasıl önlenir sorusuna cevap ararken, suçları önlemede bugüne kadar kullanılan araçların

¹ Bu makale, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yapılan "Kur'an Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu" başlıklı doktora çalışmasından istifade edilerek hazırlanmıştır.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, s.erdogan33@hotmail.com

² Tâhâ, 20/117, 123

³ Mâide, 5/27-31

yetersiz kaldığından söz etmekte ve “*Kuşkusuz, insanların çok karmaşık ve ele avuca sığmaz etkinliklerini; düzensizliğin ve karışıklığın bulunmadığı geometrik bir düzene indirgemek olanaksızdır*”⁴ şeklinde suç ve ceza olgusunun kaçınılmazlığına vurgu yapmaktadır. İnsanın yaratılış gayesi ve imtihanın⁵ bir parçası olan günah/suç işleme olgusu Hz. Peygamber’in (a.s.) “...*eğer siz günah işlemeseydiniz, Allah sizi helak eder ve yerinize, günah işleyip, peşinden tövbe eden kullar yaratırdı.*”⁶ şeklindeki ifadeleriyle de paralellik arz etmektedir. Suç ve cezanın söz konusu olmadığı bir toplum hayal olsa da, suçla mücadele adına daha etkili olanı keşfetme çabası tarihî süreç içerisinde devam edegelmiştir. Bu bağlamda çeşitli fikir akımlarının oluştuğuna şahit olmaktadır.

Çalışmamızda genel olarak cezanın amacı bağlamında dile getirilen faili suçta iten saikler ve cezanın niteliği konusundaki düşüncelere yer verilmekte, İslam ceza hukukunda yer alan cezalar ile failin suç işlemekteki amacı arasındaki ilişki inceleme konusu yapılmaktadır. Cezanın belirlenmesinde faili suça iten nedenlerin dikkate alınması, dolayısıyla fail açısından suçun avantaj olmaktan çıkarılmasının suç oranlarının asgari seviyeye çekilmesi noktasında önemli bir etkiye sahip olacağına kuşku yoktur.

1. Genel Olarak Cezanın Amacı

Doktrinde cezanın amacı genellikle iki temel görüş üzerinden açıklanmaktadır. Mutlak adalet teorisine göre, cezanın belirli, özel bir amacı olmayıp esasen kendisi bir amaçtır. Cezanın anlamı failin topluma karşı gerçekleştirdiği fiil sebebiyle bir karşılık görmesi, acı ve ıstırap duyması, kötülüğe karşı olarak uygulanması, kusurlu hareketin ödetilmesidir. Faydacı teoriler olarak ifade edilen diğer anlayış ise, cezanın suç işlemeyi önleme amacına yönelik bulunduğunu savunmaktadır. Bu anlayışa göre gerek uygulandığı kişi, gerekse toplum üzerinde, gelecekte bir yarar sağlayacağı için ceza verilir. Her iki ekolün belli bir noktada buluşturulması şeklinde, uzlaştırıcı teoriler olarak bilinen bir diğer anlayıştan da söz etmek gerekir.⁷ XVII. yüzyıldan itibaren öne çıkan caydırıcı

⁴ Cesare, Beccaria, *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, çev. Sami Selçuk, üçüncü baskı, İmge, Ankara 2013, s. 201

⁵ Bkz. Mülk, 67/2

⁶ Müslim, “Tevbe”, 9, 11; Tirmizî, “Sıfatü'l-Cenneh”, 2, “Deavât”, 98; Ahmed b. Hanbel, I, 289, II, 305, 309, V, 414

⁷ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz kitabevi, İstanbul 1992, s. 8, vd. ; Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, dördüncü baskı, Yetkin yayınları, Ankara 2012, s. 68-74; Fatma Karakaş Doğan, “Cezanın Amacı ve Hapis Cezası”, (Yayınlanmamış doktora tezi), *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*, 2009, s. 16-43; Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, Yenidünya, Caner, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, beşinci baskı, Turhan Kitapevi, Ankara 2011, s. 705-713; İçel, Kayıhan, Donay, Süheyl, *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım*, beşinci baskı, İstanbul, Beta 2006, s. 6-10; İçel, Kayıhan, Sokullu/Akıncı, Fusun, Özgenç, İzzet, Sözüer, Âdem, Mahmutoğlu, S. Fatih, Ünver, Yener,

teorilerin günümüzde hâlâ etkinliğini sürdüren ve çoğunlukla kabul gören bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür.⁸ Yararcı teoriler olarak da ifade edilen söz konusu anlayış etrafında, cezanın caydırıcı olması adına özellikle faili suça iten nedenler üzerinden çeşitli düşüncelere yer verilmektedir:

Beccaria “*cezaların amacı, suçlunun kendi yurttaşlarına karşı zarar vermelerini engellemekten ve başkalarının benzer eylemlerde bulunmalarını önlemekten başka bir şey değildir*”⁹ şeklinde cezalandırmanın özel ve genel önleme amacına vurgu yapmakta ve söz konusu amaca ulaşabilmek için, cezanın kamu esenliğine verdiği zarar ve insanları suça iten nedenlerle doğru orantılı olmasının gereğinden söz etmektedir.¹⁰ İngiliz filozof ve hukukçu Bentham; (1748-1832) suç için öngörülen cezanın vereceği acının, hazdan daha fazla olması gerektiği, diğer bir deyişle bireylerin suç işlemeleri ile elde edecekleri faydanın, suçun maliyetinden daha az olması durumunda cezanın caydırıcı olabileceği kanaatindeydi.¹¹ Benzer şekilde Fransız düşünür Foucault (1926-1984) da avantaj olduğu için işlenen suçun, biraz daha büyük bir dezavantaj ile arzu edilir olmaktan çıkarılabileceği, dolayısıyla cezanın suçlunun suçtan elde edeceği yararı aşmasıyla cezadan beklenenin elde edileceği şeklinde bir yaklaşım ortaya koymaktadır.¹² Fransız düşünür Montesquieu (1689-1755) aşırı çarelere başvurma yerine insan tabiatından özellikle insandaki utanma duygusundan yararlanmanın gereğinden söz etmekte, suç ile cezalar arasında fark gözetme ve ahenk kurulmasının önemine vurgu yapmaktadır.¹³ Bentham da “*nasıl ki bir geminin hızını etkileyen, rüzgâr gücü, suyun direnci, gövdesinin kesimi, yükünün ağırlığı vs. gibi bütün koşulları bilmeden geminin hareketini hesaplayamayız; yasa koyma konusunda duyarlılığı etkileyen bütün koşulları dikkate almadan emin bir biçimde çalışamaz*” şeklinde bir örnekle ceza belirleme konusunun hassasiyetini dile getirir.¹⁴ “*Doğa, insanı haz ve ıstırapın altına yerleştirmiştir. Bu karşı konulamaz ve ebedî duygular, ahlakçı ve yasa koyucunun en büyük çalışma alanıdır*”¹⁵ şeklindeki sözleriyle ceza belirleme konusunda insan davranışlarında etkili olan esaslardan faydalanmanın önemini

---

Yaptırım Teorisi, Beta İstanbul 2002, s. 28 vd. ; Toroslu, Nevzat, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara 2012, s. 405-408

⁸ İçel, Donay, *a.g.e.*, s. 6 vd.

⁹ Beccaria, *a.g.e.*, s. 69 vd.

¹⁰ Beccaria, *a.g.e.*, s. 45

¹¹ Kızmaz, Zahir, “Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi”, 210-231, *KÜSBD*, 2005, s. 220

¹² Foucault, Michel, *Hapishanenin Doğuşu*, trc. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 1992, s. 116

¹³ Montesquieu, *Kanunların Ruhü Üzerine*, çev. Fehmi Baldaş, I-II, Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul 1998, I, 158

¹⁴ Bentham, Bentham, Jeremy, *Yasamanın İlkeleri*, çev. Barkın Asal, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 54

¹⁵ Bentham, *a.g.e.*, s. 2

ortaya koyar. Beccaria'nın zor kullanılmadan işlenmiş olan hırsızlıkların para cezaları ile cezalandırılmasının başkasının malını aşırarak kendisini zenginleştiren kimse, özellikle kendi malından yoksun kılınmalıdır derken, bu gerçekten hareket ettiğini söyleyebiliriz.¹⁶

Yukarda söz konusu edilen düşünceler cezadan beklenenin elde edilmesi ve caydırıcı olması düşüncesinden hareketle, insanı suça iten faktörleri dikkate alan ve suçu avantaj olmaktan çıkarma üzerine kurgulanan ve failin amacını etkisiz kılma adına rasyonel yaklaşımlar olarak değerlendirilebilir. Ne var ki teoride suç fail açısından bir ihtiyacın tatmini yani bir haz; ceza ise bu hazzın karşılığı olan acı¹⁷ ve hak ihlaline karşı bir reaksiyon¹⁸ olarak tanımlanmakla birlikte, günümüz modern devletler ceza hukuku anlayışlarındaki sınırlı yaptırım türlerinin¹⁹ insanı suça iten nedenleri etkisiz kılarak cezanın caydırıcılığına katkı sağlaması tartışma konusudur. Zira cezaların somut olarak belirlenmesinde failin amacı ve saiki sadece cezanın alt ve üst sınırın tespitinde ağırlık açısından bir etkiye sahiptir.²⁰

Nitekim caydırıcılık eksenli suçu önleme ve suçla mücadele stratejilerinin teoride öngörüldüğü ölçüde suçları önleyemeyeceği ve suçluları caydırmayacağı, çeşitli gerekçeler üzerinden tartışma konusu yapılmaktadır.²¹ Bu bağlamda insan davranışının suçun ağırlığı ile doğru orantılı olmadığı, zaman içerisinde daha ağır cezaların da kanıksandığı,²² dolayısıyla cezalandırmada sertleşmeye gidilmesinin tüm dünyada suç oranlarının yükselişini engelleyemediği konu ile ilgili teorik ve deneysel pek çok çalışmanın sonucu olarak ortaya konulmaktadır.²³ Tarihî süreç içerisinde ceza hukukunun siyasal iktidarlarca "suçun önlenmesi" ve "suçla mücadele" kavramları çerçevesinde cezalandırmada sertliğe gidilmesi, teorinin aksine caydırma ve suçluların ıslahının ikinci plana itilerek sadece cezalandırmanın esas alındığı ve çoğu zaman toplumu sindirme, bastırma, belli sosyal sınıfları baskı altında tutma amaçlarına da hizmet ettiği görülmektedir.²⁴

---

¹⁶ Beccaria, *a.g.e.*, s. 111

¹⁷ Toroslu, *a.g.e.*, s. 403

¹⁸ Önder, *a.g.e.*, s. 484

¹⁹ Toroslu, *a.g.e.*, s. 404

²⁰ Bkz. TCK. m. 61, f,1, b, g

²¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dolu, Osman, Büker, Hasan, Uludağ, Şener, "Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme", 69-106, *AÜHFĐ*, cilt, LXI, sayı,1, 2012, 73; Karakehya, Hakan, "Modern Cezalandırma Sistemlerinin Büyük Anlatıları", 87-108, *İÜHFĐ*, cilt, LXVI, sayı, 1, 2008, 100; Karakaş Doğan, *a.g.e.*, s. 25; Zahir Kızmaz, Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal bir Yaklaşım", 189-215, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XV, sayı 1, Elazığ 2005, s. 223 vd. ; Sabri Erturhan, *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, Rağbet, İstanbul 2008, s. 247-252

²² Montesquieu, *a.g.e.*, I, 148

²³ Dolu v.d. *a.g.m.* s. 73

²⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yasemin, Özdek, "Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler", 21-48, *Amme İdaresi Dergisi*, cilt, 33, sayı, 4, Aralık, 2000, 25, 46

Kanaatimizce cezaların caydırıcılığının yeterli düzeye ulaşamamasının en büyük nedeni yukarda sözü edildiği üzere faili suça iten saikleri hesaba katan suça uygun ceza anlayışından uzaklaşılmasıdır. İşlenen suç ile doğrudan ilgisi olmayan, hemen her suç için öngörülen hapis cezası ve çoğu zaman failin amacıyla ilgisi olmaksızın uygulama bulan ekonomik cezalarla suçu avantaj olmaktan çıkarma nasıl mümkün olabilecektir? Örneğin ekonomik saiklerle işlenmeyen bir suç sebebiyle etkisi göreceli olan para cezasının faili suç işlemekten alıkoymasının belli bir düzeyi aşması mümkün gözükmemektedir. Şimdi İslam ceza hukukundaki cezaları failin amacı açısından ele alabiliriz.

2. İslam Ceza Hukukunda Failin Amacının Cezaya Etkisi

İslam hukukunda cezalar genel olarak kısas had ve ta'zîr şeklinde üç gruba ayrılarak ele alınmaktadır.²⁵ İslam hukukçuları arasında cezaların çeşitli maslahatları korumak için konulduğu, dolayısıyla cezanın amacının caydırma olduğu kanaatinin hâkim olduğunu söyleyebiliriz.²⁶ Kısas ve had cezalarıyla ilgili olarak suç-ceza karşılaştırması, diğer bir ifadeyle cezanın suça uygunluğu yerinde ve adil olup olmadığı söz konusu edilmez. Bu durumu bir eksiklik olarak değerlendirmek doğru değildir. Kuşkusuz bunda İslam ceza hukukunun ilahî kaynaklı olmasının payı büyüktür.

Fıkıh literatüründe ta'zîr olarak ifade edilen suçların belirlenmesinde ise toplum ve failin maslahatını esas alan bir ceza belirleme kriteri ortaya konulmaktadır. Kur'an ve sünnette ayrıntılı olarak yer verilmeyen suçlar ile had grubunda olmakla birlikte had cezasının oluşmasını gerektiren şartların eksik olması durumunda, devlet otoritesi söz konusu suçlarla ilgili olarak zaman ve şartlara ve failin durumuna göre ceza belirleme yetkisine sahiptir.²⁷ Hanefî

²⁵ Ali Bardakoğlu, "Had", *DİA*, XIV, 547-551, İstanbul 1996, s. 547

²⁶ Bkz. el-Mâverdî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, *Ahkâmu's-sultaniyye*, thk. Ahmed Mubârek el-Bağdâdî, Mektebet-ü dâr-i İbnKuteybe, Kuveyt 1409/1989, s. 285, 288; es-Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsût*, I-XXXI, Dâru'l-ma'rife, Beyrut t.y. IX, 36, ; İbn Kayyim, Şemseddin Ebu Abdillâh Muhammed el-Cevziyye, *et-Turuku'l-hukmiyyefî's-siyaseti's-şer'iyye*, thk. Nâyif b Ahmed el-Hamed, Daruâlem'il-fevâid, Mekke h. 1428, 29 vd. ; eş-Şâtîbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî el-Girnâtî, *el-Muvâfakât*, I-VI, Dâr-u ibn-i Affân, y.y, 1997, II, 308; ed-Dihlevî, Abdülkâdir b. Şâh Veliyyillâh Ahmed b. Abdirrahîm, *Huccetullahu'l-bâliğa*, I-II, thk. SeyyidSâbık, Dâru'l-cil, Beyrut 2005, II, 245, vd. ; Ebû Zehra, Muhammed, *el-Ukûbe*, Dâru'l-fikri'l-Arabî, Kahire t.y. s. 172 vd. ; Câd, el-Huseynî Süleyman, *el-Ukûbâtî'l-Bedeniyye fi'l-Fıkh'l-İslam*, Dârü's-şurûk, Beyrut 1991, 22, 151 vd. ; Muhammed Saîd Ramazan, el-Bûtî, *el-Ukûbâtü'l-İslamiyye ve ukdetü't-tenâkuz beynehâ ve beyne mâ yüsemâ bi tabî'ati'l-asr*, Kuveyt 2002, 12 vd. ; İbn Âşûr, Ebû Abdillâh Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed eş-Şâzelî b. Abdilkâdir b. Muhammed, *Makâsd'u's-şer'îati'l-İslamiyye*, ikinci baskı, Dâru'n-nefâis, Ürdün 2001, s. 515 vd. ; Ali Bardakoğlu, "Ceza", *DİA*, VII, 470-478, İstanbul 1993, s. 472

²⁷ el-Kâsânî, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, *Beda'i'u's-sana'i' fi tertîbi's-şer'î*, I-VII, ikinci baskı, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut 1394/1974, VII, 64; İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs

fakihlerden Kâsânî'nin(ö. 587/1191)had suçlarından olan ancak gerekli şartları taşınamaması sebebiyle ta'zîr grubunda yer alan suçların cezalarının had cinsinden olması gerektiği şeklindeki görüşü, ceza belirleme kriterleri açısından önemlidir.²⁸ Bu kapsamda ilgili ayetlerin tefsirlerinde sıklıkla dile getirilen *الجزاء من جنس العمل* "ceza suçun cinsindedir"²⁹ ifadesini de cezalandırmada genel bir ilke olarak değerlendirmek mümkündür. Bununla birlikte, uygulamada çoğu zaman ta'zîr grubunda yer alan cezalarda suç-ceza uygunluğu, dolayısıyla failin amacını dikkate alan cezalar belirlendiğini söylemek zordur.³⁰Tarihî süreç içerisinde olduğu gibi, günümüzde de bazı İslam ülkelerinde genellikle cezaların aleni olarak infaz edilmesi, ayrıca suç-ceza uygunluğu gözetilmeksizin çok sayıdaki suç için kırbaç³¹ cezası öngörülmesi, cezanın caydırıcılığını en üst düzeye taşıma amacının bir sonucudur.³² Benzer şekilde Osmanlı ceza kanunnamelerinde çoğunlukla para cezasına yer verilmesi de suç-ceza uygunluğundan uzaklaşmanın bir diğer örneği olarak görülebilir.³³

Bu noktada Kur'an ve sünnette ayrıntılı olarak açıklanan kasten adam öldürme, zina, iffete iftira, hırsızlık (serika), toplumsal barışı tehdit eden terör

---

Takiyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî, *Siyâsetü's-şer'iyye*, Dâru'l-âfâk'l-cedîde, Beyrut, 1983, s. 97

²⁸ el-Kâsânî, *a.g.e*, VII, 64

²⁹ Örnek olarak bkz. İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbüddîn Ömer, ed-Dımeşkî, *Tefsîrül-Kur'ani'l-azim*, thk. Mustafa es-Seyyîd Muhammed, I-XV, Müesseset-ü Kurtuba, Kahire 1421/2000, II, 27, VII, 250, IX, 379, XIV, 312; İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-bâri bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XVII, Dâr-u tayyibe, Riyad 2005, XIII, 127; Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifin b. Nûriddîn Alî el-Haddâdî, *Feyzu'l-kadîr, Şerhu'l-Câmiu's-sağîr*, I-VI, ikinci baskı, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1391/1972, IV, 33; Azîm Âbâdî, Ebû Tayyib Muhammed, *Avnül'l-Ma'bûd, şerh-i süneni ebî Davud*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, I-XIV, ikinci baskı, Mektebü's-selefiyye, Medine 1388/1968, XII, 273; Mubârekfûrî, Ebu'l-Aliyyi Muhammed Abdurrahmân b Abdurrahîm, *Tuhfetü'l- Ahzevîbi şerh-i Câmi'd-Tirmizî*, I-X, Dâru'l-fikr, y.y. t.y. III, 42; es-Seyyîd Muhammed Reşîd Rıza, *Tefsîrül-Kur'ani'l-hakîm: Tefsîrül-menâr*, I-XXII, ikinci baskı, Dâru'l-menâr, Kahire 1947, (Tefsîrül-menâr), VIII, 440; Seyyid Kutub, *fi-Zilâli'l-Kur'an*, I-XVI, trc. M. Emin Saraç, Bekir Karlığa, İ. Hakkı Şengüler, Hikmet yayınları, İstanbul t.y. VII, 348; İbn Âşûr, Ebû Abdillâh Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed eş-Şâzelî b. Abdilkâdir b. Muhammed, *Tefsîrül't-tahrîrve't-tenvîr*, I-XXX, Tunus 1984 XXIX, 446

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Suat Erdoğan, "Kur'an Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu", (Yayınlanmamış doktora tezi), *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 2014, s. 61-64

³¹ Kırbaç cezasının suç-ceza uygunluğu gözetilmeksizin, diğer ceza türlerine göre daha çok tercih edilmesinin -hürriyeti bağlayıcı cezalarda olduğu gibi- cezanın bölünebilirlik özelliğinin sağladığı kolaylıktan kaynaklandığı söylenebilir.

³² Bkz. Bardakoğlu, "Had", *DİA*, XIV, 550; Mehmet Köroğlu, "İslam Ceza Hukukunda Ölüm Cezası ve İnfaz Usulleri", (Yayınlanmamış doktora tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum 2004, s. 76

³³ Bkz. M. Akif Aydın, "Osmanlı Ceza Hukuku", *DİA*, VII, 478-482, İstanbul 1993, 478 vd. ; Coşkun Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler",48-73, *AÜHFD*, IV /1, 1947, 60 vd. ; İsmail Acar, "Osmanlı Kanunnameleri ve İslam Ceza Hukuku",53-68, *DEÜİFD*, Sayı, XIII-IVX, İzmir 2001, 67

(hırâbe), irtidad suçları ve Hz. Peygamber'in (a.s.) uygulamalarında yer bulan, sarhoşluk veren maddeleri kullanma suçları karşılığında öngörülen cezaların failin amacı açısından değerlendirilmesine geçebiliriz.

Kur'an'da yukarıda söz konusu edilen suç ve cezaların dışında geçmiş ümmetler ve uhrevi cezalar kapsamında çok sayıda örneğe yer verilmektedir. Çalışmamızın sınırlarını aşması sebebiyle bunlardan bir iki örnek vermekle yetineceğiz.

Mesela Âdem ve Havva'nın (a.s) bitmeyen bir mülk ve sonsuz bir yaşam³⁴ amacıyla işlediği suçun karşılığında süreli bir yaşam ve sınırlı mülkiyet³⁵ ile cezalandırılması, Yusuf'un kardeşlerinin birileri alıp götürsün, köle (esir) olsun düşüncesiyle kuyuya attıkları³⁶ Yusuf'u vezir olarak bulmaları, failin suçta güttüğü gayenin, cezalardaki karşılığı olarak görülebilir. Benzer şekilde İsrailoğullarından kesmeleri istenen inek konusunda verilen görevi yerine getirmemek için her yeni itiraz, yapmaları gereken görevin şartlarının ağırlaştırılması, alanlarının daraltılması³⁷ failin amacı ile ceza arsındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

2.1. Kur'an ve Sünnet'te Cezaları Ayrıntılı Olarak Açıklanan Suçlar

Yukarıda ifade edildiği üzere Kur'an ve Sünnet'in belirlediği cezalar netice itibarıyla İslam'ın muhafazasını esas aldığı temel değerleri ve insanların genel ve özel yararını bir denge içinde gözetmeyi hedef alır.³⁸ Söz konusu cezaların suça göre farklı yaptırımlar şeklinde tecelli etmesi, hedeflenen toplumsal değerlerin korunması ve cezanın caydırıcılığına katkı sağlamaktadır. Bu yapının bir sonucu olarak diğer kriterlerin yanında, failin amacının cezanın belirlenmesine etkili olması suçla mücadele ve caydırıcılık açısından önemli bir rol üstlenmekte ceza yaptırımının korkutucu niteliği ile suç işlenmesini önleme yerine³⁹ faili suça iten saikleri etkisiz kılan rasyonel bir engelleme söz konusu olmaktadır. Suça teşebbüs aşamasında kişinin zihninde oluşacak suça uygun ceza algısı, kişinin söz konusu fiilden uzaklaşmasında etkili olacaktır.⁴⁰ Failin ulaşmak istediğinin tersi, ilgili ayetlerin ifadesiyle⁴¹ kendisi açısından سَيِّئَةٌ kötülük olan, suçun cinsinden, ona

³⁴ Tâhâ, 20/120

³⁵ Bakara, 2/36

³⁶ Yûsuf, 12/10

³⁷ Bkz. Bakara, 2/67-71

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. eş-Şâtübî, *a.g.e*, II, 308; Ebû Zehra, *a.g.e*, s. 76 vd. ; İbn Aşûr, *a.g.e*, s. 515-518 vd. ; Abdü'l-Kerim Zeydan, *el-Mufasssal, fi-ahkâmi'l-mer'e ve'l-beyti'l-müslim fi's-şer'iati'l-İslamiyye*, I-XI, Müessesetü'r-risâle, Beyrut 1412/1992, V, 25; Câd, *a.g.e*, 22 vd. ; Bardakoğlu, "Ceza", s. 472;

³⁹ İçel, Donay, *a.g.e*, 11

⁴⁰ Ebu Zehra, *a.g.e.s*, 41

⁴¹ Bkz. Şûrâ, 42/40; Mü'min, 40/40; En'âm, 6/160; Kasas, 28/84; Neml, 27/90

mümâsil bir yaptırımla karşılaşacağını anlaması suçu tercih edilir olmaktan çıkaracaktır.⁴²

2.1.1. Kasten Adam Öldürme

İslam ceza hukukunda kasten adam öldürme suçu için öngörülen kısas cezası nihai ve zorunlu olarak uygulanması gerekli bir ceza değildir. Mağdurun yakınlarına af, sulh gibi seçenekler sunulurken, ölüm cezası ihtiyari hâle getirilmiştir.⁴³

Kasten adam öldürme suçunu işleyen kişinin kısas kapsamında hayatının sonlandırılması suç ile cezanın birbirini tam olarak karşılması olarak değerlendirilebilir. Bu durum kısas kelimesinin anlamıyla da paralellik arz etmektedir.⁴⁴Bu anlamda kısasın, tecavüzde bulunan bir kimsenin, zarar verdiği şahsa hangi yol ve araçlarla zarar vermişse, kendisinin de aynı şekilde cezalandırılacağını dolaylı olarak ima ettiğini belirtmek gerekir. Kısas söz konusu haksızlığı yapan kişilerin cezalandırılmasında verilecek zararın, mağdurun uğradığı zarara denk tutulmak suretiyle sınırlanmasını amaçlamaktadır.⁴⁵

Kasıtlı adam öldürme suçu karşılığında öngörülen kısas cezasının suçla aynı türden olması, diğer bir ifadeyle öldürme karşılığında ölüm cezasının öngörülmesi cezanın caydırıcılığına da katkı sağlamaktadır. Suç karşılığında öngörülen cezanın dolaysız olarak akla gelen bir yapıda olması, cezanın caydırıcılığını artırmaktadır. Başkasının yaşam hakkını sonlandırmayı amaçlayan kişinin doğal olarak, zihninde ilk akla gelecek olan, kendi yaşamının sonlandırılacağı şeklindeki ceza algısı, söz konusu fiili terk etmesinde etkili olacaktır.⁴⁶Yaşam hakkının başkasının da yaşamasına bağlı olduğunu anlayan kişi teşebbüs aşamasında eylemden vaz geçecektir. Foucault ve Beccaria'nın ifadeleriyle⁴⁷söylemek gerekirse, kasten adam

⁴² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan, *a.g.e.*, s. 42, 75

⁴³ Adnan Koşum, "İslam Hukukunda Ölüm Cezası", 112-147, *SDÜİFD*, yıl, 1998, sayı, 5, s. 121

⁴⁴ "وَالْقِصَاصُ هُوَ أَنْ يُفْعَلَ بِهِ مِثْلَ مَا فَعَلَ بِهِ" demektir. Konu ile ilgili olarak bkz. Cessas, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, thk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî, I-V, Dâru'l-ihyâ'it-turâsi'l-Arabî, Beyrut 1996, I, 194; İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Dâru sâdır, Beyrut 1410/1990, V, 76, ka-sa-sa, m.; Bu konuda ayrıca bkz. Tûrî, Muhammed b Huseyn b Ali, *Tekmilet-ü bahru'r-râik şerh-ü Kenzü'd-dakâik*, VII-IX, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut 1418/1997, IX, 4; Ebu Zehra, *a.g.e.*, s. 301; Şamil Dağcı, "Kısas", *DİA*,XXV, 488-495, Ankara 2002, s. 488

⁴⁵ M.Charif Bassiouni, "The Islamic Criminal Justice System, Qesas Crimes" , 203-209, New York, 1982, çev. Nasi Aslan, " İslam Ceza Hukukunda Kısası Gerektiren Suçlar",311, 320, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III, sayı, I, 2003, s. 311-313; Ayrıca bkz. en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb*, thk. Muhammed Necib el-Mûtiî, I-XXIII, Dâru'ihyâitürâsi'l-Arabî, Kahire 1415/1995, XX, 243; Artuk, Gökçen, *Yenidünya*, *a.g.e.*, s. 31 vd. ; Önder, *a.g.e.*, s. 30;

⁴⁶ Ebu Zehra, *a.g.e.*, s. 41, 299

⁴⁷ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Foucault, *a.g.e.*, s. 116, 130; Beccaria, *a.g.e.*, s. 111

öldürme suçu karşılığında öngörülen cezanın, suçu avantaj olmaktan çıkararak dezavantaj konumunda olması caydırıcılığına katkı sağlamaktadır. Ayetteki “kısasta sizin için hayat vardır”⁴⁸ şeklindeki ifadeler bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Fıkıh literatüründe kasten öldürme suçu kapsamında, Hz. Peygamber’in (a.s.) لَا يَرِثُ الْقَاتِلُ “katil mirasçı olamaz”⁴⁹ şeklindeki ifadeleri failin amacı ile ilişkilendirilerek, mirasa konmak için aceleci davranmanın hak mahrumiyeti ile sonuçlandığına dair değerlendirmelere yer verilmektedir.⁵⁰ Oysa bu konudaki hak mahrumiyeti cezasının failin amacıyla bir ilgisi yoktur. Zira cezanın suçun cinsinden olması diğer bir ifadeyle, suç-ceza uygunluğu anlayışına göre, söz konusu amaca yönelik bir yaptırımın mirasın geciktirilmesi şeklinde olması gerekirdi. Ayrıca bu kapsamdaki kişilerin tamamının, mirasa erken konma şeklinde bir amaçla hareket ettiğini söylemek de mümkün değildir. Kanaatimizce buradaki hak mahrumiyeti sadece kasten adam öldürme suçuyla sınırlı olmaksızın, diğer bir kısım suçlar içinde geçerli olan ve işlenen suçtan kaynaklanan bir ceza türüdür.⁵¹

2.1.2. Zina

Zina İslam anlayışında toplumun temeli olan aile kurumu, dolayısıyla toplumu hedef alan bir ihlal olması⁵² sebebiyle suç olarak telakki edilmekte ve karşılığında cezai yaptırım öngörülmektedir.⁵³ Zina fiilinde bedenî haz ve nefsanî arzuların ön planda olduğunda kuşku yoktur. Konuya bu açıdan bakıldığında failin gayri meşru haz ve zevke yönelik fiiline karşılık, bedensel elem ve acı muhtevallı kırbaç (celde) cezası⁵⁴ failin amacının cezada hesaba katılması anlamı taşımaktadır. Zina suçunu işleyenler, meşru olmayan bedenî arzu ve hazlarının sonucu olarak yine tüm bedenlerini etkileyen bir acı ve elemle karşı karşıya

⁴⁸ Bakara, 2 /179

⁴⁹ Ebû Davud, “Diyat”,18; Dârimî,“Ferâiz”, 41; Ahmed b Hanbel, I, 49; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, VI, 360 vd, hadis no: 12240, 12243, 12244, 12245; İbn Ebû Şeybe, b. Ebû Bekir, el-Musannef, thk. Hamad b Abdullah el-Cemaa', Muhammed b İbrahim el-Lahîdân, I-XVI, Riyâd, Mektebet-ü rüşd, 1425/2004, X, 543, hadis no: 31920-31931

⁵⁰ Ali Haydar, Hoca Emin Efendi Zâde, Durerü'l-hukkâm şerh-u mecelleti'l-ahkâm, üçüncü baskı, Matbaa-ı tevzî-i tîbâ'at, İstanbul 1330, s. 203; Konu Mecelle'de “Kim bir şeyi vaktinden evvel isti'cal eyleyise mahrumiyetle mu'ateb olur” şeklinde kavâid-i külliye/genel kural olarak yer almaktadır. Bkz. Berki, Ali Himmet, Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye), üçüncü baskı, Hikmet Yayınları, İstanbul 1982, m. 99; Behnesî, Ahmed Fethi, el-Kıyas fi'l-Fıkhi'l-İslamî, beşinci baskı, Dâru's-şurûk, Beyrut, 1989, 95; Yaşar Yiğit, İslam Ceza Hukuku Hükümlerinin Yürürlüğü, Sistem Ofset, Ankara 2012, 118

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan, a.g.e, 73, 74, 115, 116

⁵² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Abdulkadir, Udeh, Teşrîü'l-cinâiyyil-İslamî, I-II, Dâru'l-kâtibi'l-Arabî, Beyrut t.y. , II, 347-349; Ebu Zehra, a.g.e, s. 77

⁵³ Nûr, 24/2, 3

⁵⁴ Nûr,24/2

kalmakta, diğerk bir ifadeyle meşru olmayan hazzın ceza cinsinden karşılığı failin amacının zıddı olarak gerçekleşmektedir.

Zina suçu karşılığında öngörülen acı ve elem muhtevalı cezanın insan fitratıyla da uygunluk içerisinde olduğunda kuşku yoktur. Zira insan yaratılış itibariyle zevk verene yönelme ve acıdan kaçınmaya meyilli bir varlıktır. Sonuçta zina suçu karşılığında öngörülen ceza kişiyi zinadan elde edeceği haz ve zevk ile sonucunda katlanacağı ceza arasında bir tercih yapma durumunda bırakacaktır.

Zina suçunun cezasının bir grup insanın nezaretinde infazı,⁵⁵ failin arzusunun tersine suçun açığa çıkması ile sonuçlanmaktadır. İnsan fitratından olan utanma duygusu, bu tür suçların gizli kalmasını arzu eder, ortaya çıkmasından rahatsızlık duyar. Bu durum zinayı benimseyen, hatta meslek hâline getirenler için dahi geçerlidir. Fail açısından arzu edilmeyen bu durum cezanın caydırıcılığında önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Zira söz konusu eylem, toplumda yüz kızartıcı suçlar olarak bilinen ve çoğunlukla gizli işlenen ve alenileşmesi istenmeyen bir nitelik arz etmektedir.

2.1.3. İffete İftira

İslam karşı cinslerin birlikteliğine evlilik (nikâh) sınırları içerisinde, meşru şartlar altında onay vermekte, bunun dışında kalan ilişkiler suç kapsamında değerlendirilerek ceza kapsamında yer almaktadır. Nikâh sözleşmesi ile birlikte iffetli yaşam İslam'ın olmazsa olmaz şartlarından⁵⁶ olup, kişilerin namusları hakkında delilsiz olarak söz söylenmesi ağır ve sorumluluk gerektiren⁵⁷ bir davranış olarak kabul edilmektedir. Kur'an'da suç kapsamında yer alan ve faili için cezai yaptırım öngörülen söz konusu davranış,⁵⁸ Hz. Peygamber'in (a.s.) ifadelerinde de sakınılması gereken, büyük günahlardan olduğu belirtilmektedir.⁵⁹

İffete iftirada faili bu suça iten faklı amaçlar olabilir. Bununla birlikte failin eylemi sonuç itibariyle isnatta bulunduğu kişi için zina cezası öngörmektedir. Nitekim failin isnadını ispat etmesi durumunda söz konusu kişi hakkında zina cezası infaz edilecektir. Failin ceza konusu olan isnadını ispat edememesi durumunda mağdur için önerdiği zina suçunun cezası kendisine geri dönmekte, diğerk bir ifadeyle haksız isnadın altında kalmaktadır.

---

⁵⁵ Nûr, 24/2

⁵⁶ Nisâ, 4/24, 25; Mâide, 5/5

⁵⁷ "Hani o iftirayı dilden dile dolaştırıyor; hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyleri ağzınıza alıp söylüyor ve bunu önemsiz bir iş sanıyordunuz. Hâlbuki bu Allah katında büyük bir günahtır.", Nûr, 24/15

⁵⁸ Nûr, 24/4

⁵⁹ Buhari, "Vasâyâ", 23, "Tıb", 48, "Hudûd", 44; Müslim, "İman", 144; Ebû Davud, "Vasâyâ", 10; Nesâî, "Vasâyâ", 12

İffete iftira suçu karşılığında öngörülen ceza türünün, iftira ve asılsız suçlamalarla ilgili insanın zihin dünyasındaki, elinde kalmak, altında kalmak, kazdığı kuyuya düşmek vb. ifadelerle karşılığının olduğunu söyleyebiliriz. Suç ile ceza arasındaki biri diğerini çağrıştıran dolaysız ilişki, söz konusu yaptırımın caydırıcılığının insan fitratıyla uygunluk içerisinde olduğunu göstermektedir. Başkasına ispat edemeyeceği bir isnatta bulunan kişi, atılan suçun âdeta bumerang gibi kendisine geri döneceğini bilmesi davranışını değiştirmesinde etkili olacaktır. Zira fail suça teşebbüs etmeden önce isnadını ispat edemeyeceği konusunda bir fikir sahibidir, dolayısıyla fail ispat edemediği durumda mağdur için arzu ettiği, amaçladığı sonucun kendisine döneceğini anlayacak ve başından suç işlemekten geri duracaktır. Bu durum suç karşılığında öngörülen cezanın insan davranışlarında etkili olan saikleri gözetken bir nitelikte olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

2.1.4. Hırsızlık

Mülkiyet ve mal varlığı İslam'ın korumayı hedeflediği öncelikli haklardandır. Söz konusu haklara yönelik haksız fiiller suç kapsamında olup cezai yaptırım öngörülmektedir.⁶⁰ Mal varlığına yönelik hak ihlalinin belli şartlar çerçevesinde gerçekleşmesi durumunda⁶¹ fiil nitelikli hâle gelmekte ve karşılığında el kesme cezası öngörülmektedir.

Mülkiyet hakkını ihlal etmenin karşılığında temsilî olarak mülkiyet hakkının yok edilmesi olarak değerlendirilebilecek söz konusu ceza, suç ve failin amacı arasında sıkı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır.⁶² Bununla birlikte, fail doğrudan mağdurun mülkiyet hakkını hedef almasa da, eylemiyle kendi mal varlığını haksız olarak artırmayı ve suça konu olan malı karşılıksız olarak mülkiyetine geçirmeyi hedeflediğinde kuşku yoktur. Emek harcamadan karşılıksız olarak mal edinme amacının ceza cinsinden karşılığı, arzunun tersine malının azaltılması olmalıdır.

Mal varlığına yönelik ihlallerin gerekli şartları taşımaması sebebiyle el kesme cezasının yaptırım olmaktan çıkması durumunda, suça konu olan malın misliyle ödettirilmesi şeklindeki, Hz. Peygamber'in (a.s.) uygulamaları⁶³ suça uygun bir ceza olmasının yanında, failin amacının tersine bir yaptırımdır. Zira haksız olarak kazanmayı hedefleyen fail kaybetmektedir. Bu noktada el kesme cezasının, caydırıcı yönünün sadece cezanın niteliğine indirgemenin doğru olmadığını ifade etmeliyiz. Misliyle ödetme ve el kesme cezasının insan davranışlarında etkin olan

---

⁶⁰ Mâide, 5/38

⁶¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan, *a.g.e.* s. 160

⁶² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan, *a.g.e.* s. 173-176

⁶³ *Ebû Davud*, "Hudûd", 12, "Lukata", 1; *Nesâî*, "Sârik", 11, 12

haz ve yarar düşüncesini⁶⁴ hesaba katan bir yaptırım olduğunu söyleyebiliriz. Suç ile ceza arasında biri diğerini çağrıştıran doğal ilişki, herhangi bir suçun karşılığının ne olacağının açık ve belirgin olması, sistemin caydırıcılığını güçlendirmektedir. Zira teşebbüs aşamasındaki kişinin aklına gelecek ilk şey, işlediği suç sebebiyle karşılaşacağı aynı türden yaptırımın mahrumiyeti olacaktır. Bu bağlamda Beccaria'nın başkasının malını aşırarak kendisini zenginleştiren kimsenin, özellikle kendi malından yoksun bırakılması ve zor kullanmadan işlenen hırsızlıkların para cezasıyla cezalandırılması⁶⁵ şeklindeki yaklaşımı, suç-ceza uygunluğu ve failin amacı ile ceza ilişkisine vurgu yapması açısından önemlidir.

Özellikle yukarda belirtildiği üzere Hz. Peygamber'in (a.s.) uygulamalarındaki gerekli şartları taşımaması sebebiyle el kesme cezasının söz konusu olmadığı durumlarda, failin amacını hesaba katan misliyle ödettirmenin etkin bir yaptırım olacağı aşikârdır. Konuyu bir örnek üzerinden daha belirgin hâle getirilebiliriz. Suçun konusu olan paranın yüz TL olduğunu varsayalım. Karşılıksız olarak yüz TL'ye sahip olmak isteyen fail almak istediği yüz TL'nin sahibine iade edileceğini, ardından kendisine yüz TL ceza verileceğini, dolayısıyla yüz TL artıya geçmeyi amaçlarken yüz TL kaybedeceğini suça teşebbüs aşamasında fark edecek ve baştan suç işlemekten vaz geçecektir.

2.1.5. Terör(Hırâbe)

Yaşam ve mal varlığı konusunda hedef gözetmeksizin doğrudan toplumsal huzur ve barışı ihlal eden terör (hırâbe) suçu, Kur'an'da fesad kapsamında ayrı bir kategoride ele alınmakta ve suçun niteliğine göre farklı cezalar öngörülmektedir.⁶⁶

Terör (hırâbe), çoğunlukla birden çok kişi tarafından organize olarak gerçekleştirilen bir suçtur. Fail ya da failer hak hukuk tanımayan ve yasaları hiçe sayan, toplumsal barışı ve huzuru ihlal eden bir eylem gerçekleştirmektedirler. Nitekim ilgili ayette söz konusu suç "*Allah ve resulü ile harp etme*" ve "*yeryüzünde fesat çıkarma*" şeklinde nitelendirilmektedir. Bu sebeple, toplumsal barışı tehdit eden şahsi hükümranlık gayesi söz konusu yaptırımlarla, failin amacının tersi bir uygulama olarak etkisiz hâle getirilmektedir. İşlenen suçun yapısına göre ölüm, asma (salb) el ve ayakların çapraz kesilmesi ya da sürgün (nefiy) cezalarının her biri, failin amacının yok edilmesi ve etkisiz hâle getirilmesi anlamına gelmekte, etkin olma amacını güden fail, söz konusu yaptırımlarla etkisiz hâle getirilmektedir. Allah ve Resulü ile harp olarak nitelenen eylemlerle sınır tanımama, isyan, başkaldırı şeklinde amaçlanan hükümranlık, hedefleri tam

---

⁶⁴ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Bentham, *a.g.e*, 2

⁶⁵ Beccaria, *a.g.e*, 111

⁶⁶ Mâide, 5/33

tersine, ayetteki karşılığı ile “küçültücü” مُهَيِّنٌ ve “rezillik” خَزِيٌّ olarak nitelenen bir ceza ile karşılanmaktadır.

2.1.6. Sarhoşluk Verici Maddeleri Kullanma

Genellikle keyif ve zevk amaçlı kullanılan sarhoşluk verici maddeler Kur'an'da kesin bir dille yasaklanmakla⁶⁷ birlikte, cezası Hz. Peygamber'in (a.s.) uygulamalarında ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Sarhoşluk verici maddeleri kullananlara karşı Hz. Peygamber (a.s.) ve Hulefâ-yi Râşidîn dönemi uygulamalarıyla ilgili rivayetlerde⁶⁸ çeşitli farklıklar olmakla birlikte, tüm rivayetlerin ortak özelliği suç için öngörülen yaptırımın bedensel ve acı nitelikli kırbaç (celde) cezası olmasıdır. Bu durum, ceza belirlemede failin amacını gözetilen suç-ceza uygunluğunun tabii bir sonucudur. Keyif ve zevk alma amacına yönelen fail gayrimeşru olan bu davranışının karşılığında elem ve acı ile karşı karşıya kalmaktadır. Failin amacının tam zıddı olan bu durum, kişiyi iki şeyden birisini tercih etmekle karşı karşıya bırakacaktır.

Kişiyi sarhoşluk verici maddeleri kullanmaya yönelten bir diğer sebep, manevi acı ve sıkıntılarını unutma, hayatın gerçeklerinden kaçma ve söz konusu maddenin verdiği kısa süreli neşe sayesinde yalancı bir mutluluğu yakalama arzusu olabilir. Sarhoşluk verici maddeleri kullanma karşılığında öngörülen ceza, kişiyi suça iten sebepleri ortadan kaldırmaya yöneliktir. Şöyle ki, ruhi ve bedenî olarak elem ve acı veren ceza, gerçek hayatın problemlerinden sanal bir mutluluğa kaçmakta olan kişiyi kaçtığı gerçeklerle yüz yüze getirmekte ve cezanın elemi tatırmaktadır.⁶⁹ Fail ulaşmak istediği şeyin tam tersiyle karşılaşmakta, kazanmak isterken kaybetmektedir.

2.1.7.Dinden Dönme (İrtidad)

Zor kullanma ve şiddet uygulamaksızın düşüncelerini ifade ve gereğini yerine getirme özgürlüğü, Kur'an'ın ifadesiyle dinde zorlamanın olmaması⁷⁰ evrensel değerler arasında yer almakla birlikte, bir inanca mensubiyetin kazanımları olabileceği gibi, terk edilmesinde de elbette dünyevi ve uhrevi karşılıklarının olması kaçınılmazdır.

Kur'an'da dinden dönme (irtidad) suçu karşılığında öngörülen dünyevi ve uhrevi cezanın insan davranışlarında etkili olan esaslarla paralellik arz ettiğini söyleyebiliriz. Nitekim ilgili ayette yer alan “...bütün yapıp ettikleri dünyada da,

⁶⁷ Mâide, 5/90, 91

⁶⁸ Bkz. *Buhârî*, "Hudûd", 4; *Ebû Dâvud*, "Hudûd", 35, 36, 37

⁶⁹ Udeh, *a,g,e*, I, 649, 650

⁷⁰ Bakara, 2/256

*ahirette de boşa gitmiştir...*⁷¹ şeklindeki ifadeler kişinin tüm kazanımlarını hükümsüz kılmaktadır. Fail söz konusu davranışı sebebiyle mevcut statüsünü kaybetmekte, önceki kimliğinin sağladığı bir kısım sosyal ve ekonomik haklardan mahrum kalmaktadır. Benzer şekilde bir diğer ayette yer alan *“lanetleme/tel’in/kınama”*⁷² söz konusu suç kapsamında failin amacı ile ilişkili yaptırımlar olarak değerlendirmek mümkündür.⁷³ Zira insan fitratı itibariyle takdir edilme, toplum içinde yer edinme, konumunu yükseltme, ayrıca birikimlerini muhafaza etme arzusunda.

Sonuç

Kur’an ve Sünnet’te ayrıntılı olarak açıklanan kasten adam öldürme, zina, iffete iftira, hırsızlık (serika), toplumsal barışı tehdit eden terör (hırâbe), irtidad, ve Hz. Peygamber’in (a.s.) uygulamalarında yer bulan, sarhoşluk verici maddeleri kullanma suçları karşılığında öngörülen cezaların suçun yapısına göre değişen farklılıklar arz ettiği görülmektedir. Bu durumu suç-ceza uygunluğunu sağlayan diğer kriterlerle birlikte failin amacının cezanın niteliğini etkilemesiyle açıklamak mümkündür. Failin amacını etkisiz kılan bu yapı, cezanın caydırıcılığının doğal ve yapısal bir hüviyette olmasına imkân sağlamaktadır.

Takdir yetkisi yönetime bırakılan ve literatürde ta’zîr olarak bilinen suçlar için teoride cezanın suçun cinsinden olması, ceza belirlemede failin durumunun dikkate alınacağı prensip olarak kabul edilmekle birlikte, uygulamada zaman zaman suç-ceza uygunluğundan uzaklaşıldığı görülmektedir. Bu tür suçlarda da Kur’an ve Sünnet’te açıklanan, örnek çözümler olarak ifade edebileceğimiz suç ve cezalarda olduğu gibi failin amacını dikkate alan, suça göre ceza prensibinin cezanın caydırıcılığına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acar, İsmail, “Osmanlı Kanunnameleri ve İslam Ceza Hukuku”,53-68, *DEÜİFD*, Sayı, XIII-IVX, İzmir 2001
- Ali Haydar, Hoca Emin Efendi Zâde (ö. 1936), *Durerü’l-hukkâm şerh-u mecelleti’l-ahkâm*, üçüncü baskı, Matbaa-ı tevzî-i tıbâ’at, İstanbul 1330
- Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, Yenidünya, Caner, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, beşinci baskı, Turhan Kitapevi, Ankara 2011
- Aydın, M. Akif, “Osmanlı Ceza Hukuku”, *DİA*, VII, ss. 478-482, İstanbul 1993
- Azîm Âbâdî, Ebû Tayyib Muhammed, *Avnü’l-Ma’bûd, şerh-i süneni ebî Davud*, thk. Abdurrahman Muhammed Osman, I-XIV, ikinci baskı, Mektebü’s-selefiyye, Medine 1388/1968

⁷¹ Bakara, 2/217

⁷² Âl-i İmrân, 3/87

⁷³ İrtidad suçu kapsamında öngörülen ölüm cezası konusundaki değerlendirmeler için bkz. Erdoğan, a.g.e, 220-228

- Bardakoğlu, Ali, "Ceza", *DİA*, VII, ss. 470-478, İstanbul 1993
- Bentham, Jeremy, *Yasamanın İlkeleri*, çev. Barkın Asal, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011
- Bassiouni, M.Cherif, "The Islamic Criminal Justice System, Qesas Crimes" , 203-209, New York, 1982, çev. Nasi Aslan, " İslam Ceza Hukukunda Kisası Gerektiren Suçlar", ss. 311, 320, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III, sayı, I, 2003
- Behnesî, Ahmed Fethi (ö. 1983), *el-Kısas fi'l-Fıkh'l-İslamî*, beşinci baskı, Dâru's-şurûk, Beyrut, 1989
- Berki, Ali Himmet, *Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye)*, üçüncü baskı, İstanbul 1982
- el-Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan, *el-Ukûbâtü'l-İslamiyye ve ukdetü't-tenâkuz beynehâ ve beyne mâ yüsemâ bi tabi'ati'l-asr*, Kuveyt 2002
- Câd, el-Huseynî Süleyman, *el-Ukûbâtü'l-Bedeniyyefi'l-Fıkh'l-İslam*, Dâru's-şurûk, Beyrut 1991
- Cesare, Beccaria, *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, çev. Sami Selçuk, üçüncü baskı, İmge Ankara 2013
- Cessas, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî (ö. 370/981), *Ahkâmü'l-Kur'an*, thk. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî, I-V, Dâru'l-ihyâi't-turasi'l-Arabî, Beyrut 1996
- Dağcı, Şamil, "Kısas", *DİA*, XXV, ss. 488-495, Ankara 2002
- ed-Dihlevî, Abdülkâdir b. Şâh Veliyyillâh Ahmed b. Abdirrahîm (ö. 1230/1815), *Hucetullahu'l-bâliğa*, I-II, thk. Seyyid Sâbık, Dâru'l-cîl, Beyrut 2005
- Dolu, Osman, Büker, Hasan, Uludağ, Şener, "Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme", 69-106, *AÜHFD*, cilt, XXXXXI, sayı,1, 2012
- Ebû Zehra, Muhammed (ö. 1974), *el-Ukûbe*, Dâru'l-fikri'l-Arabî, Kahire t.y.
- Erdoğan, Suat, "Kur'an Sünnet Işığında Suç-ceza Uygunluğu", (Yayınlanmamış doktora tezi), *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 2014
- Erturhan, Sabri, *İslam Ceza Hukuku Etrafındaki Tartışmalar*, Rağbet, İstanbul 2008
- Fatma Karakaş Doğan, "Cezanın Amacı ve Hapis Cezası", (Yayınlanmamış doktora tezi), *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 2009
- Foucault, Michel, Hapishanenin Doğuşu, trc. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 1992
- İbn Âşûr, Ebû Abdillâh Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed eş-Şâzelî b. Abdilkâdir b. Muhammed (ö. 1284/1868), *Tefsirü't-tahrîr ve't-tenvîr*, I-XXX, Tunus 1984
- _____ *Makâsd'u-ş-şerîati'l-İslamiyye*, ikinci baskı, Dâru'n-nefâis, Ürdün 2001
- İbn Ebû Şeybe, b. Ebû Bekir (ö. 235/849), *el-Musannef*, thk. Hamad b Abdullah el-Cemaa', Muhammed b. İbrahim el-Lahîdân, I-XVI, Mektebet-ü rüşd, Riyâd 1425/2004
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (ö. 852/1449), *Fethu'l-bâri bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XVII, Dâr-u tayyibe, Riyad 2005
- İbn Kayyım, Şemseddin Ebu Abdillâh Muhammed el-Cevziyye (ö. 751/1350), *et-Turuku'l-hukmiyye fi's-siyaseti's-şer'iyye*, thk. Nâyif b. Ahmed el-Hamed, Daruâlem'il-fevâid, Mekke h. 1428

- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer, ed-Dimeşkî (ö. 774/1373), *Tefsîrül-Kur'ani'l-azim*, thk. Mustafa es-Seyyîd Muhammed, I-XV, Müesseset-ü Kurtuba, Kahire 1421/2000
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (ö. 711/1311), *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Dâru sâdır, Beyrut 1410/1990
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî (ö. 728/1328), *Siyâsetü's-şer'iyye*, Dâru'l-âfâkî'l-cedîde, Beyrut 1983
- İçel, Kayıhan, Sokullu/Akıncı, Fusun, Özgenç, İzzet, Sözüer, Âdem, Mahmutoğlu, S. Fatih, Ünver, Yener, *Yaptırım Teorisi*, Beta İstanbul 2002
- İçel, Kayıhan, Donay, Süheyl, *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım*, beşinci baskı, İstanbul, Beta 2006
- el-Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed (ö. 587/1191), *Beda'i'u's-sana'i' fî tertîbi's-şerâi'*, I-VII, ikinci baskı, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut 1394/1974
- Karakehya, Hakan, "Modern Cezalandırma Sistemlerinin Büyük Anlatıları", 87-108, *İÜHFM*, cilt, LXVI, sayı, 1, 2008
- Kızmaz, Zahir, "Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi", 210-231, *KÜSBD*, 2005
- _____ "Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal bir Yaklaşım", 189-215, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XV, sayı 1, Elazığ 2005
- Koşum, Adnan, "İslam Hukukunda Ölüm Cezası", 112-147, *SDÜİFD*, yıl, 1998, sayı, 5
- Köroğlu, Mehmet, "İslam Ceza Hukukunda Ölüm Cezası ve İnfaz Usulleri", (Yayınlanmamış doktora tezi), *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum 2004
- el-Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî (ö. 450/1058), *Ahkâmu's-sultaniyye*, thk. Ahmed Mubârek el-Bağdâdî, Mektebet-ü dâr-i İbn Kuteybe, Kuveyt 1409/1989
- Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, çev. Fehmi Baldaş, I-II, Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul 1998
- Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf b. Tâcil'ârifîn b. Nûriddîn Alî el-Haddâdî (ö. 1031/1622), *Feyzu'l-kadîr, Şerhu'l-Câmiu's-sağîr*, I-VI, ikinci baskı, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1391/1972
- Mubârekfûrî, Ebu'l-Aliyyi Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm (ö. 1353/1934), *Tuhfetü'l-Ahzevî bi şerh-i Câmi'd-Tirmizî*, I-X, Dâru'l-fikr, y.y. t.y.
- en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö. 676/1277), *el-Mecmu' şerhu'l-Muhezzeb*, thk. Muhammed Necib el-Mûtîf, I-XXIII, Dâru'ihyâi türâsi'l-Arabî, Kahire 1415/1995
- Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, Filiz kitapevi, İstanbul 1992
- Reşîd Rıza, es-Seyyîd Muhammed *Tefsîrül-Kur'ani'l-hakîm: Tefsîrül-menâr*, I-XXII, ikinci baskı, Dâru'l-menâr, Kahire 1947
- es-Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed (ö. 483/1090), *el-Mebsût*, I-XXXI, Dâru'l-ma'rife, Beyrut t.y.
- Seyyid Kutub, *fî-Zılâli'l-Kur'an*, I-XVI, trc. M. Emin Saraç, Bekir Karlığa, İ. Hakkı Şengüler, Hikmet yayınları, İstanbul t.y.

- Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, dördüncü baskı, Yetkin yayınları, Ankara 2012
- eş-Şâtıbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî el-Gırnâtî (ö. 790/1388), *el-Muvâfakât*, I-VI, Dâr-u ibn-i Affân, y.y 1997
- Toroslu, Nevzat, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara 2012
- Tûrî, Muhammed b. Huseyn b. Ali (ö. 1138/1726), *Tekmilet-ü bahru'r-râik şerh-ü Kenzi'd-dakâik*, VII-IX, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut 1418/1997
- Udeh, Abdulkadir (ö. 1954), *Teşrîû'l-cinâiyyil-İslamî*, I-II, Dârü'l-kâtibi'l-Arabî, Beyrut t.y.
- Üçok, Coşkun, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", ss. 48-73, *AÜHFD*, IV /1, 1947
- Yasemin, Özdek, "Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler", ss. 21-48, *Amme İdaresi Dergisi*, cilt, 33, sayı, 4, Aralık 2000
- Yiğit, Yaşar, *İslam Ceza Hukuku Hükümlerinin Yürürlüğü*, Sistem Ofset, Ankara 2012
- Zeydan, Abdü'l-Kerim, el-Mufassal, fi-ahkâmi'l-mer'e ve'l-beyti'l-müslim fi's-şerîati'l-İslamiyye, I-XI, Beyrut, müessesetü'r-risâle, 1412/1992